

et excusantur, qui ea vertunt in quæstionem, quæ alias divinitus sunt tradita, ut processionem Spiritus Sancti a Patre & Filio, tanquam ab uno principio ante ecclesiæ definitionem Græci quidam negare sine culpa potuere, tametsi evangelium id apostolique tradiderunt. At hæc nos sub priori genere complectimur: quippe cum fidei catholicæ dogmata non ex accidenti imprudentium hominum ignorantia, sed ex divina revelatione hoc sane loco metiamur. Illud ergo asseribamus esse difficile ad discernendum, ecquæ res sub illud primum genus, ecquæ autem sub hoc secundum sua quasi sponte, & natura veniant. Et quidem generaliter unaque comprehensione in promptu definire licet, in illo primo rerum genere omnia ea contineri, quæ apostoli vel scripto, vel verbo ecclesiæ tradiderunt: illa rursus, quæ inde certa connexionione probantur existere. Quemadmodum in secundo genere ea sunt, quæ neque a Christo, neque ab apostolis accepimus, neque ex iis certo colliguntur, quæ Christi & apostolorum auctoritate retinemus. At omnia hæc speciatim certa definitione præscribere vix possumus, quanquam exemplis peculiaribus quædam horum indicare possumus. Ut verbi causa, an gratia, qua iustificamur, qualitas quædam sit animo impressa, quæ ipsi præstet & esse & vivere, unde qualitates aliæ consequantur, hoc est, virtutes quædam, tum theologica, tum morales infusæ, per quas animus divinas & supernaturales habeat actiones, inter scholasticos quidem disputatur. Item an sacramenta, quæ causa gratiæ & virtutum esse dicuntur, huiusmodi effecta vi quadam, & qualitate inexistente divinitus indita efficiant, necne, magna multorum dissensione certari solet. Huius generis vero quæstiones in posteriorum ego numerum redigo, neque sacrarum literarum testimonia de his qualitatibus intelligenda esse existimo: neque controversiam catholicorum cum Pelagianis de gratia ad credendum, ad sperandum, ad amandum, ad implendum legem, ad perseverandum, de qualitatibus potissimum esse, sed de Dei auxilio gratuito & speciali. Rursus, si quis forte curiosè differere voluerit, an evangelista Ioannes e vita iam excesserit, an potius cum Elia & Enoch maneat vivus, utque iam mortuus fuerit, an caro eius viderit corruptionem, an proxime fue-

fuerit suscitatus, utrinque rationes afferre poterit: & salva fide utrumlibet, vel probare, vel improbare. Nam tametsi statutum sit omnibus hominibus semel mori, sed unum, aut alterum ex illa generali lege per privilegium eximere, non perinde sacris literis adversatur, ut non queat in dubium revocari. Tria vero hæc principia, quoniam per se ipsa rationi consentiunt, non est opus diligentius persequi: nam si quæ sunt perspicua, in quibus non est controversia, viri docti argumentari non solent: perspicuitas enim, ut ait Cicero, argumentatione elevatur. His itaque omnium assensu approbata prima conclusio est.

Caput tertium.

Sanctorum auctoritas, sive paucorum, sive plurium cum ad eas facultates affertur quæ naturali lumine continentur, certa argumenta non suppeditat: sed tantum pollet, quantum ratio nature consentanea persuaserit. 1. concl.

Primum quidem, quoniam sancti auctores non erant adeo solliciti in Philosophiæ dogmatis perscrutandis, quin philosophorum libros, ut totos sese divinæ sapientiæ dederent, aut valere sinebant, aut etiam interdum a limine salutabant. Gregorius quippe Nazianzenus, & Basilius tredecim annos, omnibus libris sæcularium remotis, solis divinæ scripturæ voluminibus operam dedisse referuntur a Ruffino libro ecclesiast. histor. suæ secundo, cap. 9. & Hier. in præmio commentariorum 3. libr. super epistolam ad Galatas, *Plusquam quindecim anni sunt, inquit, ex quo in manus meas nusquam gentiliū literarum quilibet auctor ascendit: & si quid forte inde dum loquimur obrepit, quasi antiqui per nebulam somnii recordamur. Et de studiis nostrorum paulo post, quotusquisque, ait, nunc Aristotelem legit? quanti Platonis vel libros noverit, vel nomen vix in angulis otiosi eos Senes recolunt. Rusticanos vero & piscatores nostros totus orbis loquitur, universus mundus sunt.* Hactenus ille. Plura exempla non quæro, cum manifestius hoc sit quam ut pluribus indigeamus.

Accedit quod ex sanctis antiquis nonnulli Physicem &

Metaphysicem vel non habuere quidem, vel certe leviter attingerunt. Alii vero magna ex parte fuere Platonici, priusquam converterentur ad fidem. Quamobrem cum in Philosophiæ quæstiones incidunt, aut vulgi & Rhetorum opiniones sequuntur, aut etiam quas a Platoniciis acceperant, in Christianorum scholam invehunt. Ita viri docti errores forte quosdam (quod ad Philosophiam quidem humanam attinet) in sanctis antiquis deprehendunt. Atque huius rei exempla proferre facillimum esset, sed non libet etiam in his parvis maiores nostros designare.

2. concl. 1. Secunda conclusio, *Vnius aut duorum sanctorum auctoritas, etiam in his que ad sacras literas & doctrinam fidei pertinent, probabile quidem argumentum subministrare potest, firmum vero non potest. Ita despiciere, & pro nihilo habere impudens erit: suspicere & habere pro certo, erit omnino imprudens.* Atque hanc conclusionem demonstrat ratio illa manifesta, cui nulla prorsus via occurri potest. Quod cum sanctorum quisque, his duntaxat exceptis, qui libros canonicos ediderunt, spiritu fuerit humano locutus, & aliquando vel in eo errarit, quod ad fidem spectare postea demonstratum est: aperte constat ex huiusmodi auctoritate exploratam fidem fieri non posse. Quo in loco admonendi sunt hi, qui præceptis Theologiæ nullis acceptis post bonas, quas vocant, literas, statim ad sanctorum veterum lectionem appellunt animum. Non enim quæcunque ibi legerint, ea sunt probanda omnia. Nec quæquam hoc errore duci oportet, ut si quid Ambrosius, aut Hieronymus contra morem, doctrinamque huius temporis fecerint locutive fuerint, idem sibi arbitretur licere.

Primum, quoniam res nonnullæ non erant tunc adeo in ecclesia definitæ, ut nunc esse videmus. Deinde, quoniam magnis illi & divinis bonis quandam licentiam faciendi, dicendique assecuti sunt, quæ non est passim cuilibet permitenda. Atque etiam si nostra hac ætate illi fuissent, quædam profecto aliter & facerent & loquerentur. Quid? quod, ut ante dicebamus, in rebus quoque ipsis, quæ ad fidem attinent, sancti nonnunquam erravere? a quibus si ne transversum quidem unguem discedendum sit, necesse est sane in magnos quandoque errores fidei etiam adversos incurrere.

At

At Gelas. 15. distinct. decret. cap. *Sancta Romana*, probat opuscula Cypriani, Chrysostomi, Gregor. Nazianz. Basil. Ambrosii. Nihil ergo in his fidei catholice contrarium reperitur. Alioqui cur Ruffini opera non eodem modo ibi probata sunt, sed potius reprehensa, quod Hieronymus eum in quibusdam de arbitrii libertate notavit? Cur item Origenis libri damnantur, non etiam Ambrosii aut Cypriani. si hi quoque in nonnullis fidem orthodoxam contra dixerunt? Aut igitur damnentur omnes, in quibus error aliquis doctrinæ sanæ contrarius invenitur, aut probentur omnes, quamlibet uno, & item altero errore sint aspersi. His videlicet argumentis gloss. 9. dist. decret. docet, ea Divi August. testimonia, quibus certa fides veteribus derogatur, intelligenda esse secundum illa tempora, cum scripta sanctorum patrum authentica non erant, libet enim verba gloss. usurpare. *Sed hodie, inquit, iubentur omnia teneri usque ad ultimum iota.* Verum hic error ab aliis confutatus non desiderat orationem meam.

Quid enim? An hoc agere Gelasius voluit, in veterum libris non esse quidquam erroris? Atqui laterem, ut aiunt, laverit quisquis isthuc conetur. Hanc siquidem felicitatem Deus in solis divinis voluminibus inesse voluit, quemadmodum August. gravissime ac verissime tradidit. Ceteroqui nemo, quantumvis eruditus & sanctus, non interdum allucinatur, non alicubi cæcutit, non quandoque labitur. Sanctus vero is fuit, qui credidit ab hereticis baptizatos esse rebaptizandos. Sanctus fuit, qui in Christi corpore & sensum pænæ & dolorem fuisse negavit. Sanctus fuit, qui in Chiliastrarum dogma descendit. Sanctus fuit, qui viro ob adulterii culpam uxorem repudianti alterum matrimonium concessit. Sanctus fuit, qui animis piorum usque ad iudicii diem veram felicitatem ademit. Sanctus fuit, qui animam hominis ex traduce esse putavit. Sanctus fuit, qui animam Adæ ante corpus fuisse editam opinatus est. Sancti fuere, qui angelos multis ante mundum corporeum æternitatibus creatos esse existimarunt. Atque horum opuscula a Gelasio comprobata sunt. Hos ego tamen reverentiæ causa propriis nominibus non appello. Malo enim antiquitati, sanctitati que parcere, quam

otio-

otioso lectori facere satis. Legentur itaque a nobis patres veteres cum reverentia quidem, sed ut homines cum delectu atque iudicio. Quod si quis aliter sapit, nec sanis consiliis acquiescit, hic iam non sanctorum religione, sed sui ipsius amore capitur, & sub veterum nomine novas opiniones invehere conatur. Qua de re Vincentius Lirinens. *O rerum, inquit, mira conversio. Auctores eiusdem opinionis catholici, confectatores vero haeretici iudicantur. Absolvuntur magistri, condemnantur discipuli. Quod quidem mihi divinitus promulgatum videtur esse iudicium propter eorum maxime fraudulentiam, qui cum sub alieno nomine haeresim concinnare machinentur, captant plerumque veteris cuiuspiam viri scripta paulo involutius edita, quae pro ipsa sui obscuritate dogmati suo congruant: ut illud, quod proferunt, nec primi, nec soli sentire videantur. Quorum ego nequitiam odio dignam iudico. Quod sancti cuiusque viri memoriam tanquam sepultas iam cineres prophana manu ventilant, & quae silentio operire oportebat, rediviva opinione diffamant, sequentes omnino vestigia auctoris sui Cham, qui nuditatem venerandi Noe non modo operire neglexit, verum quoque irridendam cateris enunciavit. Longe aliter fratres illi sui, qui nuditatem ipsam reverendi patris, nec suis temerare oculis, nec alienis patere voluerunt: sed averfi, ut scribitur, texerunt eum. Quod est, erratum sancti viri nec adprobasse, nec prodidisse. Hactenus ille.*

Ac rursus. *Quid, inquit, si in ipsa vetustate duorum, aut trium error deprehendatur? Curabimus omnino, ut paucorum inscitia universalis concilii decreta praeponantur. Quae si desint, collatas inter se maiorum sententias lector consulat eorum, qui diversis licet temporibus & locis, in unius tamen ecclesiae catholicae communione ac fide permanentes magistri probabiles extiterunt. Et quidquid non unus aut duo tantum, sed omnes pariter uno eodemque consensu aperte, frequenter, perseveranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognoverit: id sibi quoque intelligat absque ulla dubitatione credendum. Hec Vincentius Lirinens. non minus prudenter quam vere dicit.*

Quibus ex rebus Calvinii calumnia facile retunditur, qua apud regem Galliae Franciscum, ut Lutheranorum impudentiam excusaret, Catholicorum innocentiam traduxit. Cum enim Lutheranis verissime ac gravissime obiiceretur, quod

quod patrum essent ubique & contemptores & adversarii: *Multa, ait Calvinus, ignorarunt sancti illi viri, saepe inter se conflictantur, interdum etiam secum ipsi pugnant.* Tum deinceps quotquot patrum errores colligere potuit, falso etiam illis affictos enumerat, quæritque cur nos item a patribus discedamus? Nos autem D. Augustini partitione primum utimur, qui libro adversus Iulian. 1. cap. 2. *Alia sunt, inquit, in quibus inter se aliquando etiam doctissimi atque optimi regulae catholicae defensores, salva fidei compage, non consonant: alia vero, quae ad ipsa fidei pertinent fundamenta.* In prioribus illis a patribus nos quandoque discedimus: in posterioribus Lutherani. Ac nos quidem modeste ac reverenter oculos a patrum errore avertimus: Lutherani autem patres, aut irridendos, aut certe despiciendos propinant. Deinde nos ab uno interdum aut altero patrum dissentimus: at Lutherani ab omnibus consentientibus saepe dissentiunt. Aliud est autem unius, aut duorum sanctorum privatum dogma repellere, quod hac secunda conclusione aliquando licere dicimus, aliud vero contra omnium communem fidem & doctrinam dicere, quo quatenus liceat, & quomodo, sequentibus conclusionibus demonstrabitur. Si prius tamen explicatum fuerit quid sibi ecclesia velit, cum sanctorum patrum libros approbat. Id namque a nobis in hac forte disputatione desideratur. Nondum enim argumenta diluimus, quæ illius Gloss. opinionem confirmabant.

Ecclesiastici auctores etiam probatissimi non eodem gradu & loco sunt omnes. Nec magnopere conandum est eorum hic stultitiam refellere, qui libris canonicis Hieronymi, aut Augustini opuscula æquarint. Quemadmodum autem res a Deo conditæ probatæ quidem fuere universæ (*vidit enim Deus cuncta, quae fecerat, & erant valde bona*) sed rerum varietate, differentesque naturæ non eundem locum, vim, stabilitatem acceperunt. Nam sunt corpora caelestia & corpora terrestria. Sed alia quidem caelestium gloria, alia autem terrestrium. Alia claritas solis, alia lunæ, alia stellarum. Stella enim a stella differt in claritate. 1. Corinth. 15. Sic sane scriptores ecclesiastici probati sunt, qui scilicet Spiritus Sancti illustrati luce, ecclesiam ipsi illustrarunt. Sed alia tamen
cla-

claritas Matthæi, alia Hieronymi, alia Isaïæ, alia Ambrosii. Atque auctores canonici, ut superni, cælestes, divini perpetuam, stabilemque constantiam servant. Reliqui vero scriptores sancti inferiores & humani sunt, deficiuntque interdum, ac monstrum quandoque pariunt præter convenientem ordinem, institutumque naturæ. Quin ergo probatur Eusebius Cæsariens. episcopus? Quin Ruffinus? Quin Origenes? Nam & hi ecclesiam Christi suis literis illustrarunt. Nempe aliud fuit errare in rebus obscuris, & quæ non erant eo tempore explicatæ ac definitæ: aliud in apertis, & quæ tunc etiam in ecclesia firmissime credebantur. Illud aut Cypriano, aut Ambrosio, aut Augustino accidit: hoc Origeni, Eusebio, ac Ruffino. Cyprianus item, Ambros. Hieronym. in nullo a sanctæ Romanæ ecclesiæ consortio deviarunt, nec ab eius fidei prædicatione seiuncti sunt, sed communionis ipsius gratia semper fuere participes, ut Gelasii verbis etiam utamur: at Origenes deseruit unitatem, & fons Arii iure ac merito existimatus est. Hinc schismaticus a Gelasio dicitur. Hinc etiam Eusebius Origenis laudator nimis, Arii fautor acerrimus reprehenditur. Nam Ruffinus vir alioqui religiosus, præterquamquod in libero arbitrio re videlicet manifestissima erravit, Origeni, Origenisque discipulis vehementer fuisse convincitur. Fuit autem ecclesia semper non solum cauta, sed etiam acris & severa in Origenistas, ut a quibus grandem in doctrina ecclesiastica pestem fuerit experta. Sed de secunda conclusione satis. Iam pergamus ad reliquas.

3. concl. Tertia conclusio. *Plurium sanctorum auctoritas, reliquis licet paucioribus reclamantibus, firma argumenta Theologo sufficere & prestare non valet.* Id quod ex secundo argumento ante posito satis ostenditur. Angelos quoque esse corporeos, Augustinus ac pauci quidam alii inter veteres sanctos asseruerunt: & quamvis opinio hæc falsa sit, sed tanquam fidei adversa ex communi veterum sententia evinci non potest. At Thomas Waldens. in præfatio doctrinalis fidei antiquæ docet, quod maior pars patrum ab apostolis senserit, id esse catholicæ ecclesiæ fidem. Idem quoque Vincentius Lirinens. tradit in libr. adversus prophanas novationes. Vera sunt hæc, non in-

ficior. Sed tunc, cum unius aut paucorum contrariam sententiam ecclesia penitus exploset: ut illorum qui putarunt ab hæreticis venientes esse iterum baptizandos, illorum etiam, qui Melchisedech non hominem quempiam, sed Spiritum Sanctum esse dixerunt. Vtrumque enim horum post ea tempora ecclesia semper exhorruit. Porro autem si unius, aut paucorum opinatio non fuerit ab ecclesia reiecta, tum plurimorum auctoritas, quemadmodum diximus, nihil certum, firmamque conficiet. De tertia igitur conclusione hætenus.

Quarta conclusio. *Omnium etiam sanctorum auctoritas in eo genere questionum, quas ad fidem diximus minime pertinere, fidem quidem probabilem facit, certam tamen non facit.* Quam ego conclusionem postremo illo argumento abunde probatam existimo. Quod enim ea controversia non sit ex illarum numero, quæ catholicam fidem, aut promovere, aut immovere possint, vel ex eo perspicuum est, quod beatam Virginem a peccato originali fuisse penitus liberam e libris sacris iuxta germanum literæ sensum nusquam habetur. Quinimo lex generalis in eis traditur, quæ universos filios Adam carnali scilicet propagatione creatos sine ulla exceptione complectitur. Nec vero dici potest, per traditionem apostolorum id in ecclesiam descendisse. Cum huiusmodi traditiones non per alios quam per episcopos illos antiquos, & sanctos auctores apostolis succedentes ad nos usque pervenerint. At constat, priscos illos scriptores non id a maioribus accepisse. Traderent enim bona fide & ipsi posteris suis. Non igitur ad fidem illud attinere potest, quod neque in sacris literis, aut apostolorum traditionibus invenitur, neque ex eis certa valet connexionem confici. Ceterum, quod opposita etiam assertio, hoc est, Divinam Virginem peccatum originale a parentibus contraxisse, non sit in numero dogmatum catholicorum, manifestissime colligitur ex eo, quod a lege universali per singulare privilegium unam Dei matrem excipere, sacrarum literarum fidei nullo pacto adversum est. Alioqui cum sacræ literæ in universum clament, *Non videbit me homo & vivet, Deum nemo vidit unquam*, qui Paulum aut Moysen excepisset, sacras literas contra pugnasset. Atque ea causa est, nisi toto cælo animus meus errat, quamobrem nec Sixtus quartus, nec con-

cilium Lateranens. sub Leone 10. nec synodus Trident. sub Paulo & Iulio tertiis inchoata eam quæstionem definierunt. Neutram enim ex illis opinionibus poterant tanquam dogma catholicum approbare. Ita is erravit qui asseruit, erroneum esse aliquem præter Christum a lege illa originalis peccati liberare. Erravit ac multo etiam magis Basiliense concilium, cum definivit, doctrinam illam, quæ docet Beatam Virginem Mariam nunquam originali subiacuisse peccato tanquam consonam scripturæ sacræ, ac fidei catholicæ amplectendam fore, nullique de cætero licitum esse in contrarium docere. In pari quippe errore versantur, qui alterutram partem ad catholicam fidem attinere posse credunt. Difficile est hoc dicere. Credo, si in concione quæretur, at hoc loco & disputatione facillimum. Non enim hic cum vulgi imperitia certamus, sed eos instituimus, qui veræ germanæque Theologiæ solidam & expressam effigiem tenere cupiunt, nec fugientes umbras persequi. Propositum est autem, veri repertiendi causa & contra nostros & pro alienis etiam dicere: & cum res postulat, utrosque nullius accepta persona reprehendere. Atque in eo opere maxime, quod ad ecclesiæ publicam utilitatem cudimus, privatis non debuimus affectibus inservire. Nec deerunt post hæc etiam ex viris plane doctis, qui me obiurgent, erunt etiam qui vituperent, quod in quæstionem multis nominibus invidiosam consulto, & cogitato inciderim, ut rem alias gravissimam nullius in Christiana religione esse momenti asseverarem. At ego & benevolos obiurgatores placare, & invidiosos vituperatores confutare possum: ut alteros reprehendisse pœniteat, alteri didicisse se gaudeant. Non mihi, fateor ingenuè, alia via patuit ad illud Erasmi argumentum eludendum, quo sanctorum auctoritatem acute ille quidem tentavit eludere. Nec fuit integrum, quod hæreticis semper proprium fuit, antiquorum patrum libros corrumpere, & bonam etiam partem voluminum detruncare, ut ore saltem, reclamante licet conscientia, possem, Bernard. August. Ambros. aliosque item patres in ea fuisse opinione negare. Quid enim prodest, si verum scire cupis, sanctorum testimonia membranis inscripta radere, cum animo insculpta abolere non possis? Porro, si, ut sanctorum auctoritatem in doctrina catholica

tue-

tueremur, quod erat ecclesiæ Dei apprimè necessarium, quorundam opinioniones, ne dicam factiones, asseruimus non esse ad fidem & mores necessarias, quid est, per Deum obsecro, quod nos ea de re valeat quisquam aut admonere amice, aut inimice insectari? Atque hæc quidem hæctenus in quartæ conclusionis confirmationem dicta sint. In qua etiam causa habemus testem fati idoneum & gravem Vincent. Lirinen. in libro adversum prophanas novationes. *Vbi antiqua, ait, sanctorum patrum consensus non in omnibus divina legis quæstionibus, sed solum in fidei regula magno nobis studio & investiganda est & sequenda.* Id quod quinta conclusione explicandum est. In qua, quoniam huius loci cardo vertitur, etsi multa prætereunda, multa tamen dicenda sunt, & ad cognitionem sacrarum literarum utilissima, & ad scholæ usum necessaria.

Quinta igitur conclusio est. *In expositione sacrarum literarum communis omnium sanctorum veterum intelligentia certissimum argumentum Theologo præstat ad Theologicas assertiones corroborandas. Quippe cum sanctorum omnium sensus Spiritus Sancti sensus ipse sit.* Quam ego conclusionem magnis quidem argumentis confirmaturus sum, & quæ, nisi me fallit animus, controversiam decernere ita possint, ut inter catholicos ultra referri quæstio nequeat. Aggrediar autem ad eam rem, si prius pauca quasi de fama Caietani dixerò. Ego virum hunc, ut sæpe alias testatus sum, semper feci maximi. Plurimum enim ecclesiam Christi suis literis iuvit. Longum est autem hominis commendare sive eruditionem, sive ingenium, molestum etiam universa ipsius opera commemorare. Illud breviter dici potest, Caietanum summis ædificatoribus ecclesiæ parem esse potuisse, nisi quibusdam erroribus doctrinam suam, quasi cuiusdam lepræ admixtione fœdasset, & vel curiositatis libidine affectus, vel certe ingenii dexteritate confusus, literas demum sacras suo arbitratu exposuisset, felicissime quidem fere, sed in paucis quibusdam locis acutius sane multo, quam feliciter. Nam & vetustæ traditionis parum tenax, & in sanctorum lectione parum quoque versatus, libri signati mysteria ab his noluit discere, qui non suo sensu illa, sed maiorum traditione, vera scilicet verbi Dei clave, aperuerunt. Ita, quum plurima scripsisset egregie, vertit ad extremum omnia,

Mmm 2

&

& novis quibusdam scripturæ expositionibus aliorum, quæ vel gravissime dixerat, aut elevavit, aut imminuit certe auctoritatem. Invitus quidem facio, ut doctissimum virum nomine etiam expresso reprehendam, sed, cum nominis, ac gloriæ celebritas hoc loco a Lutheranis obiiceretur, notandam temeritatem putavi. Atque error, in quem incidit, est eiusmodi, ut cum ego submovere omni ratione debeam, nec sine summi tamen viri aperta reprehensione possim. In initio siquidem commentariorum in Genesim, *Si quando, inquit, occurrerit novus sensus textui consonus, quamvis a torrente doctorum sacrarum alienus, equum se præbeat lector censorem.* Et paulo post, nullus, ait, *detestetur novum sacræ scripturæ sensum ex hoc quod dissonat a priscis doctoribus, non enim alligavit Deus expositionem scripturarum sacrarum priscorum doctorum sensibus: sed scripturæ ipsi integra sub catholice ecclesiæ censura. Alioqui spes nobis & posteris tolleretur exponendi scripturam sacram, nisi transferendo, ut aiunt, de libro in quinternum.* Hactenus ille (1). Ac re vera sequi maiores nostros per omnia & in illorum vestigiis nos quoque pedes nostros figere, ut pueri faciunt per lusum, nihil videtur esse aliud, quam ingenia nostra damnare, iudicio nos privare nostro, & facultate inquirendæ veritatis. Sequamur veteres, bene habet, sed ut duces non ut dominos. Non enim fidei nostræ dominaturi sunt, nec illis ita debemus esse additi & mancipati, ut sacris literis exponendis nullum habeamus arbitrium. Hoc scilicet argumento Caietanus moveri potuit, ut quintæ conclusioni adversaretur. Nam Lutherus crassioribus coniecturis commoveri solet.

In prologo siquidem assertionis suorum articulorum, patrum auctoritate dicit neminem esse cogendum, quod in omnium scriptis multi inveniuntur errores, sæpe sibi ipsis pugnent, sæpe invicem dissentiant, & scripturas torqueant. Leges autem interpretandi verbi Dei nullas patitur. Quod verbum

(1) *Si novus sensus esset, sed non a sanctorum sensu discors & disfidens: bene haberet fortasse. At novus sensus, qui ita a priscorum sententia discrepet & abhorreat, ut sit vere contrarius: erroneus sit necesse est. De hoc autem Caietanus loquitur, ut patet.*

bum Dei non debeat esse alligatum, sed liberum, quodque, eiusdem sit leges condere & interpretari. Quare homines legum quidem humanarum certos interpretes esse posse, divinarum autem nullo modo. Hanc eandem sententiam tenuit Wicleffus apud Thomam Waldens. lib. doct. fin. antiq. doctrin. 3. eandem quoque Petrus Abailardus tenuit in ipso statim suarum disputationum exordio, ut auctor est Divus Bernardus in epist. ad Innocent. num. 190. *Ecclesiasticorum doctorum, inquit Bernardus, unam omnium de hac re Petrus Abailardus dicit esse sententiam, & ipsam ponit, ac spernit, & gloriatur se habere meliorem, non veritus contra præceptum sapientis transgredi terminos antiquos, quos posuerunt patres nostri.* In eadem etiam erroris navi fuere Arius, Nestorius, Eutyches, Dioscorus, ut septima synodo action. 1. Anathematismo 7. Basilius ipse fatetur. De Ario certe eiusque discipulis habes testem Alexandrum Alexandriæ episcopum lib. 1. histor. trip. cap. 14. Nestorius autem dum eloquens fuisset, & se putaret doctum, libris antiquorum interpretum dedignabatur incumbere, omnibusque se meliorem putabat esse, ut lib. 12. hist. trip. cap. 4. refertur. Eadem etiam via ingressus est Paulus Samosatenus, Eusebio auctore lib. 7. ecclesiast. historiæ, cap. 26. Severiani quoque eadem via ingressi sunt, ut idem Euseb. lib. 4. eccles. histor. cap. 29. testatur. Quid vero Vincentius Lirin. adversus prophanas novationes de Origene referat, non pigebit adscribere, ut vel hoc uno exemplo viri pii sacris literis exponendis discant esse modesti. Cum igitur is auctor Origene ingenium, eruditionem, eloquentiam, virtutesque alias admirabiles extulisset: *Hic idem, ait, tantus, ac talis dum gratia Dei insolentius abutitur, dum ingenio suo nimium indulget, sibi que satis credit, cum parvipendit antiquam Christianæ religionis simplicitatem, dum se plus cunctis sapere præsumit, dum ecclesiasticas traditiones & veterum magisteria contemnens quedam scripturarum capitula novo more interpretatur, meruit ut de se quoque diceretur: si surrexerit in medio tui propheta, &c. Deuter. 13. Hæreticorum itaque, & schismaticorum communis fuisse videtur Caietani illa sententia.*

Nec ego hic tamen hæreticos volo argumentando revincere. Quid enim illis facias, qui eadem impudentia & Aposto-

stolicae sedis iudicia, & conciliorum dogmata, & apostolorum traditiones, & sanctorum omnium doctrinam contempserunt? Adversus Caietanum omnis oratio suscipitur a nobis, qui, ut erat ingeniosus, nostras rationes expenderet: utque erat pius, auditis gravissimis testimoniis minime refragaretur. Atque nobis unum sat erat, ita nobis maiores nostros tradidisse. Sed Caietanus auctoritatem contemnit, ratione pugnat: patietur igitur rationes meas cum sua ratione contendere. Quanquam a philosophis quidem rationem philosophicae conclusionis iure forsitan postularis; in sacrarum autem literarum intelligentia maioribus nostris debes, nulla etiam ratione reddita, credere: & quas sententias de lege, de fide, deque religione ab illis accepisti, defendere. Ego vero eas defendam semperque defendi. Nec me ex eo sensu, quem a patribus accipi, ullius unquam ratio, aut docti, aut indocti movebit. Sed age ratiocinemur, ostendamusque in expositione sanctarum scripturarum concordem antiquorum sensum esse tenendum, si volumus esse catholici. Sed prius tamen quid maiores nostri de ea re senserint, explicemus. Quando enim me in hunc locum deduxit oratio, docebo quid didicerim non modo Theologorum ratiocinationibus, verum etiam testimoniis antiquitatis.

Clemens in primis ad discipulos Hierosol. *Relatum est*, inquit (2), *quosdam docere, non secundum traditionem patrum, sed iuxta sensum suum. Multas enim ex his quae legunt secundum ingenium hominum verisimilitudines capiunt. Ideo diligenter observandum est, ut lex Dei non secundum propriam intelligentiam doceatur. Sunt enim multa verba in scripturis divinis, quae possunt trahi ad eum sensum, quem sibi quisque sponte praesumpsit. Quod fieri non oportet. Non enim sensum, quem extrinsecus attuleritis, alienum & extraneum debetis quarere, sed ex ipsis scripturis sensum capere veritatis. Et ideo oportet ab eo intelligentiam discere scripturarum, qui eam a maioribus secundum veritatem sibi traditam servat: ut & ipse possit ea, quae recte suscepit, competenter asserere.* Hactenus Clemens. Qui & lib. 10. recognit. (si liber hic modo re-

(2) *Epist. 5. 37. dist. cap. Relatum.*

recipitur) documentum hoc a Petro apostolo se accepisse testatur.

Dionysius item 1. cap. lib. de caelesti Hierar. *Ad sanctissimarum*, ait, *scripturarum intelligentias prout illas a patribus accepimus contuendas pro viribus pergamus.* Accedit eodem testis Iocuples Irenaeus, qui etiam scribit lib. 4. cap. 63. expositionem legitimam scripturarum per traditionem maiorum accipiendam.

Epiphanius (3) rursus, cum haereticos, qui se vocabant apostolicos, refutat, *Scriptura*, inquit, *speculatione indigent, ad cognoscendam uniuscuiusque argumenti vim & facultatem. Oportet autem & traditione uti, non enim omnia a divina scriptura accipi possunt.* Haec Epiphanius. Traditionem autem sine dubio vocat intelligentiam & sensum a patribus acceptum. Illam enim clavem verbi Dei esse, auctor est Petrus, apud Clementem libro 10. recognit. hanc autem legisperiti habuisse dicuntur, ad quos, scilicet traditiones Moysis & seniorum quasi per manus venerant.

Clemens vero Alexandrinus Stromat. lib. 7. qui adversus ecclesiasticam traditionem scripturas interpretantur, hos regulam veritatis amisisse affirmat. Et postea eodem quoque lib. de haereticis differens, *Gloria*, inquit, *tenentur desiderio, qui ea quae ex sua natura conveniunt sermonibus divinitus inspiratis tradita a beatis Apostolis & magistris, sua sponte fallaci sapientiae simulatione corrumpunt per alias tractationes, humanis doctrinis resistentes divinae traditioni.* Nam inter eos viros qui tanti erant in ecclesiastica cognitione, quid restabat dicendum a Martione, Prodicis & similibus, qui non sunt ingressi recta via? neque enim eos, qui praecesserunt, superare poterant sapientia, ut aliquid adinventirent iis quae ab illis vere dicta sunt. Sed bene cum eis actum esset, si scire potuissent ea, quae prius sunt tradita. Atque Origenes tractatu in Matth. 29. *Quoties haeretici*, inquit, *canonicas proferunt scripturas, in quibus omnis Christianus consentit & credit, videntur dicere, ecce in domibus verbum est veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire*

(3) *Haer. 61.*